

MUZEUL ȚĂRII CRIȘURILOR

CRISIA

LI

O R A D E A • 2 0 2 1

O frumoasă coincidență a făcut ca în momentul în care Nicolae Iorga a publicat unul din cele mai influente articole ale sale („Istoria țerii prin cei mici, *Revista istorică*, nr. 1-3, 1921”) să se afle în derulare un amplu proiect inițiat de un grup de intelectuali și oameni de cultură români prin intermediul Astrei, menit să ofere un document cantitativ în legătură cu participarea românilor transilvăneni în Primul Război Mondial.

Lucrarea lui Cristian Apati se înscrie în seria celor editate cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la încheierea celei dintâi conflagrații de anvergură universală și debutului Congresului de Pace de la Paris. Ea se așează în rândul celor care pune la dispoziția tuturor celor interesați de trecutul Bihorului din acest segment al istoriei un impresionant volum de date inedite. Ele pot fi utilizate atât în studii care fac apel la instrumentele specifice istoriei seriale, cât mai cu seamă în realizarea unor monografii de localități. Creșterea numărului acestora din urmă în ultimii ani (e drept că nu toate au o valoare științifică ridicată) și menținerea acestui efort al istoricilor de a reconstitui trecutul satelor și orașelor din Bihor va putea beneficia de un important volum de informații oferite de această lucrare, structurată în trei volume.

Ideea adunării unor date referitoare la implicarea românilor din spațiul transilvănean în „Marele Război”, arată autorul în rândurile introductive, a luat naștere în anul 1915. Motive diverse, mare parte dintre ele legate de declanșarea conflictului, au împiedicat realizarea acestui demers. Abia în anul 1920 proiectul a putut fi reactivat, un rol determinant în acest sens avându-l Teodor V. Păcățian. Întreaga serie de acțiuni efectuate de acesta este bine punctată și limpede explicată de către Cristian Apati. Ele au presupus implicarea Directoratului general de interne din Cluj, dar și al Astrei, al subprefecților etc. Pentru colecționarea datelor referitoare la participarea românilor la război cei din urmă trebuiau să difuzeze trei tipuri de documente: un formular cu tabloul nominal al tuturor participanților, un formular al tabloului nominal și acte cu instrucțiuni și precizări în legătură cu strângerea și consemnarea datelor. Din teritoriu datele au fost trimise până la finalul anului 1922. În legătură cu precizia demersului inițiatorii proiectului și-au arătat încrederea în ceea ce le privește datele culese din mediul rural și s-au exprimat mici rețineri față de cele colectate din orașe.

În ceea ce privește datele aferente Bihorului, acestea au fost obținute de către autor de la Arhivele Naționale, Serviciul Județean Sibiu, fond *Astra*. Ele au fost cuprinse într-un Centralizator care cuprinde un număr de 428 de localități. Fiecare așezare cercetată beneficiază apoi de un tablou nominal cuprinzând o serie de rubrici cu numele și prenumele participantului la război, locul nașterii, ocupația, gradul militar, decorația primită, despre soarta din timpul războiului (mort pe câmpul de luptă sau din cauza rănilor), dacă s-a întors invalid, starea fizică la momentul culegerii informațiilor, date despre urmașii morților sau dispăruților (văduve, orfani).

În volumul I sunt prezentate în ordine alfabetică tabelele cu localitățile aferente literelor A-C, în volumul II cele aferente literelor D-O, iar în ultimul cele aferente literelor P-V.

În ciuda instrucțiunilor precise privind centralizarea datelor și a existenței acestor formulare, autorul remarcă o serie de abateri și neconcordanțe: unele înscrisuri au suferit corecturi, nu au fost

completate toate rubricile, în unele situații informațiile sunt contradictorii etc. Greutăți mari au stat în fața acestuia și în cazul transcrierii numelor unor persoane sau a celorlalte informații din cuprins.

Adunate cu miză din întreaga Transilvanie (22 de județe) datele centralizate trebuiau, în opinia coordonatorilor întregului proiect, să folosească îndeosebi generațiilor viitoare, oferindu-le acestora un tablou în legătură cu prețul în viață omenești și cu celelalte sacrificii pe care românii au trebuit să îl plătească în această înclăștare. Nu avem informații ca un astfel de demers, precum cel efectuat de Cristian Apati cu referire la Bihor, să se fi derulat și în alte părți ale spațiului transilvănean, înțeles aici în sensul său larg. Exemplul oferit de el se cere, în consecință, continuat, publicarea tuturor datelor existente pentru celelalte județe putând oferi o imagine și mai completă a contribuției românești pe fronturile Marelui Război.

Acuzată adesea de imprecizie în ceea ce privește evocarea unor dimensiuni cantitative și în pofida faptului subliniat deja că nici datele cuprinse în aceste volume nu sunt depline, scrisul istoric beneficiază, totuși, prin lucrarea de față, de un instrument de mare exactitate. În pofida tuturor erorilor posibile diferența dintre datele cuprinse în aceste documente și cele reale credem că este infimă, iar cercetările ulterioare nu vor putea contesta sau răsturna valorile finale din cuprinsul lor. Cu alte cuvinte sunt posibile corecturi și completări, nicidecum schimbări radicale în ceea ce le privește.

De o mare forță, în opinia noastră, prin faptul că are puterea de a face să „vorbească” nume și cifre, în aparență, seci, lucrarea de față restituie memoria unor oameni în marea lor majoritate de condiție modestă („economi” sau „plugari”), care au avut nenorocul de a avea începând cu vara anului 1914 vârsta legală pentru înrolare, fiind trimiși apoi să lupte în diverse locuri ale Europei. Cei care au avut șansa de a scăpa cu viață au avut apoi bucuria de a trăi într-un stat în care majoritatea o formau românii.

O bază consistentă de date, lucrarea se poate dovedi utilă nu doar încercărilor de evidențiere a aportului românilor la acest război, ci și unor domenii precum demografia istorică, istoria economică, istoria socială etc. Așa cum am mai precizat deja ea va trebui să se constituie în mod obligatoriu într-un instrument de lucru pentru orice cercetător care se va dedica efortului de reconstituire a istoriei individuale a localităților bihorene.

Nu ne rămâne la final decât să ne exprimăm speranța ca măcar un exemplar din această lucrare va ajunge nu doar în bibliotecile județene, universitare sau orășenești, ci și în cele ale tuturor școlilor bihorene. Pe baza lui se vor putea organiza ore suplimentare de istorie (locală), prin intermediul cărora elevii pot fi ajutați să cunoască mai bine trecutul localității în care săau născut și învață. Li se va putea explica astfel faptul că mersul istoriei este decis de oamenii „mari”, dar că angrenajul acesteia este acționat „de cei mici”.